

Toespraak van minister Donner van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties bij de herdenking van oud-senator Jan Vis (1933 – 2011) tijdens de Kamervergadering op dinsdag 8 februari 2011.

Voorzitter. Gaarne wil ook de regering, hier in uw midden, Jan Vis herdenken. Hier was hij senator Vis. Ik herinner mij hem als collega-staatsraad Vis of als professor Vis. Weer anderen herdenken hem als collega-journalist of als geëngageerd lid van D66. Allen verliezen wij in hem een waardevolle, betrokken, opgewekte en hartelijke collega, vriend en medepoliticus. Velen hebben zijn inzicht in staatsrecht en staatskunde reeds geroemd, evenals zijn zorgvuldige en weloverwogen stijl van formuleren. Ik voeg daaraan toe zijn enthousiasme en strijdvaardigheid als het ging om de feiten van de parlementaire geschiedenis en van het staatsrecht. Op tal van onderdelen van het staatsrecht heeft hij bijgedragen aan de verduidelijking, uitleg en reflectie ten aanzien van de regels en gewoonten die het handelen van de staatsorganen en de politiek sturen.

Zo heeft hij bijgedragen aan een precieze beschrijving van de ongeschreven regels die belangrijk zijn voor het functioneren van ons parlementaire stelsel, zoals het ontbindingsrecht. Hij wees in dat verband op de toegenomen betrokkenheid van de Tweede Kamer bij de beslissing om die Kamer te ontbinden. Hij noemde dat de 'parlementarisering van het ontbindingsrecht'. Ik haast mij, in dit gezelschap, erop te wijzen dat hierbij naar zijn mening geen sprake was van een gewoonterecht. De instemming van de Tweede Kamer met de ontbinding was volgens hem staatsrechtelijk niet vereist. Het valt op hoezeer zijn beschouwingen over de verhouding tussen de Eerste Kamer en de regering in de huidige situatie weer aan relevantie hebben gewonnen.

In zijn maidenspeech in deze Kamer in 1980 sprak hij over de wijziging van de Grondwet, waardoor de Eerste Kamer voortaan integraal gekozen zou worden en dus niet langer gedeeltelijk. Vis was kritisch over dit voorstel: "Als de voorstellen werkelijkheid worden zal de Eerste Kamer straks niet voordurend achterlopen, zoals tot dusverre steeds het geval is, maar slechts een gedeelte van een kabinetsperiode. Voor het andere gedeelte zal deze Kamer wat betreft haar politieke samenstelling vooroplopen, dat wil zeggen een publieke opinie weerspiegelen die actueler is dan de politieke opinie die de Tweede Kamer weerspiegelt. Wij allen nemen toch aan dat de Tweede Kamer het primaat heeft en behoort te hebben".

Vis stelde de vraag wat er zou gebeuren als een vers gekozen Eerste Kamer het vertrouwen in het kabinet zou opzeggen, terwijl de Tweede Kamer wel het vertrouwen zou behouden in datzelfde kabinet. Het Tweede Kamerlid en loyalist Willem de Kwaadsteniet had destijds immers geopperd dat in zo'n geval de Tweede Kamer zou moeten worden ontbonden. Jan Vis wees erop dat dit tot gevolg zou hebben dat de Eerste Kamer feitelijk de Tweede Kamer zou ontbinden. Dat zou toch wel een bijzonder licht werpen op het politieke primaat van de Tweede Kamer.

Als Staatsraad kwam hij in een publicatie uit 1995 terug op dit onderwerp. Hij legde uit dat in de Eerste Kamer regeerakkoorden als te dwingend worden ervaren. Ook wees hij op de

mogelijkheid dat de steeds snellere electorale verschuivingen ooit zouden leiden tot tegen- gestelde meerderheden in beide Kamers. In zijn optiek zou de afwezigheid van een rege- ling van conflicten tussen beide Kamers in zo'n geval pijnlijk blijken. Wij hebben er geen antwoord op. Zelfs het verwerpen van het dekkingsplan is al voldoende om een kabinet in de grootste moeilijkheden te brengen. Hij haalde aan wat De Gaay Fortman ooit opmerkte: de kracht van de Eerste Kamer is haar zwakte. Een observatie die volgens mij niet aan relevantie heeft ingeboet.

Zelf was hij in dat opzicht minder consequent toen hij in 1988 mede-initiatiefnemer werd van een interpellatie en een voorstel in deze Kamer om een enquête te houden naar het handelen van minister Deetman, naar aanleiding van het bericht dat minister Deetman in een besloten vergadering met de Eerste Kamerfracties van CDA en VVD had gedreigd met een kabinetscrisis als zijn voorstel voor een harmonisatiewet voor het hoger onderwijs niet zou worden aangenomen. Toen vroeg hij een interpellatiedebat aan. Het dreigement van Deetman werd pas na afloop van de stemming bekend. Vis vond dat daarmee een belang- rijk deel van het debat buiten het parlement en buiten de openbaarheid had plaatsgevon- den. Dat vond hij onaanvaardbaar.

Dat wil niet zeggen dat hij meende dat iedere hoek van het parlement in het felle licht van de openbaarheid zou moeten staan. Zo had hij grote kritiek op het nieuwe gebouw van de Tweede Kamer, dat in zijn ogen niet geschikt was. Het ontbeerde, in zijn woorden de duis- tere hoekjes waar het parlementaire bedrijf juist behoefte aan heeft. Het nieuwe gebouw, met de gladde gangen en de kale commissiekamers, was meer geschikt als een luchthaven of een ziekenhuis dan als parlementaire huisvesting, zoals hij het uitdrukte. U begrijpt het: wat een minister in een achterkamertje verboden zou moeten zijn, zou een parlementariër in duistere hoekjes moeten doen. Dat was het aantrekkelijke bij Jan Vis. Hij had de frisheid van het onverwachte en een jeugdige soepelheid van geest. Dat zal hem van pas gekomen zijn toen hij in 1994 optrad als mede-informateur die het eerste Paarse kabinet tot stand bracht.

Zo mogen wij hem herdenken en hier in het midden steeds gedenken om wat hij heeft bijgedragen aan het denken over de Staat, het functioneren van de regering en de parle- mentaire controle daarop. Maar bovenal mogen wij hem herdenken als een goede metgezel op de weg van onze samenleving, op het moeilijke pad van het democratisch zelfbestuur door burgers. Wij missen hem. Hoeveel meer zullen dan zijn vrouw en kinderen hem mis- sen. Wij wensen hen sterkte en steun bij dit verlies.